כיצד מחנכין

עלון מס' 148

לפרשת וירא תשפ"ז

כוחה של דוגמא אישית

לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו (יח יט)

הבסיס לסוגיא של חינוך הילדים נמצא בפרשה שלנו, פרשת וירא. כאשר הקב"ה אומר "המכסה אני מאברהם אשר אני עושה?... כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'".

ברור שלא מדובר כאן בצוואה גרידא, "עליכם לשמור דרך ה'" ותו לא. כי הקב"ה מחשיב זאת כל כך עד שבגלל זה הוא לא יכול לכסות מאברהם את אשר הוא עושה. חייבים לומר שמדובר בציווי כזה שאברהם אבינו מצווה את בניו וביתו אחריו, באופן שבוודאי הם ישמרו את דרך ה'.

וכאן אנו נכנסים לשאלה, איך באמת עושים זאת? איך אפשר לחנך את הילדים באופן כזה שנדע שהם אכן ינהגו כך?

התשובה הקצרה היא שזה באמת לא אפשרי, לאף אחד אין תעודת ביטוח. אנחנו רואים שגם לאברהם אבינו היה את ישמעאל שהיה פרא אדם, וזה בוודאי לא דרך ה'... ליצחק אבינו ולרבקה הצדקת, היה גם את עשיו...

כי גם לילד שקיבל את החינוך הכי טוב בעולם, יש עדיין אפשרות לבחור בטוב ובהפכו, ולא תמיד הוא יבחר בטוב...

אבל איך באמת מחנכים ילד בצורה טובה? מהו הסוד? הרי 'חנוך לנער על פי דרכו', לכל אחד יש תכונות אחרות. האם יש משהו כללי שהוא טוב לכל הילדים שבעולם???

יש גמרא מפורסמת מאוד במסכת שבת, בדף ק"ל: "תניא רשב"ג אומר: כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה... עדיין עושין אותה בשמחה! וכל מצוה שקבלו עליהם בקטטה... עדיין עושין אותה בקטטה."

ומוסיפה הגמרא: "תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזירת המלכות כגון עבודת כוכבים ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזירת המלכות כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם."

לכאורה צריכים להבין, האם זאת סגולה מיוחדת לעשות בשמחה ובמסירות נפש כדי שהמצוה תהיה מוחזקת בידם טוב יותר?

נראה לומר שפה מונח היסוד של 'דוגמה אישית'. זה לא עניין של שכר ולא סגולה, אין פה דבר מיסטי נסתר מן העין. יש כאן יסוד חינוכי המבוסס על הטבע האנושי - כשאבא מתלהב ממשהו, הבן מתלהב מאותו הדבר.

מה קורה כשיורד גשם חזק? אם ההורים מתלהבים וקוראים לילדים שיבואו מהר לחלון כדי לראות איך הגשם שוטף ומנקה את כל היקום, גם הילדים יאהבו לראות גשמים חזקים, ואם ההורים יזעיפו פנים ויגידו שזה יום קשה ומעצבן כי יורד גשם ואחר כך הכל יהיה מלא בוץ - התחושה הזאת תלווה את הילדים כל ימי חייהם ברגע שהם יראו שיורד גשם בחוץ.

כשהצופר מצפצף והשבת נכנסת, מה עושים ההורים? אם האווירה בבית הופכת נינוחה ונעימה, התרגשות נסוכה על פניה של אמא וזמזום נשמע מפיו של אבא, כי עכשיו שבת המלכה פורסת כנפיה על היקום, גם הילדים יקבלו כך את השבת, וכן להיפך חלילה...

והנה הוא מקבל ד"ש שהבן שלו מאוד נדיב...

יתירה מזאת, גם הילדים עצמם, לכשיגדלו, יעבירו את התחושות הללו לילדיהם, ואלו בתורם לדור שאחריהם, וכך יכולה לעבור השפעת ההורים לילדיהם לאורך דורות במשך מאות ואפילו אלפי שנים.

עד היום אנו "חוגגים" את ברית המילה לילדינו, כי כך עשו אבותינו. עד היום יש ויכוחים כשמעמידים חופה ומקימים בית חדש בישראל, כמו שאומרים חז"ל, בגלל שכבר אז במדבר, עם ישראל בכה למשפחותיו, על עסקי משפחות.

מעשה באדם שהגיע לשלב חתונת ילדיו, והתקשה מאוד בכיסוי הוצאות נישואי בנו בכורו.

והנה הוא מקבל ד"ש שהבן שלו מאוד נדיב... מה הסיפור? בישיבה של בנו יש 'עזר חתנים', ומאחר והבחור היה אוסף כספים בתקופת פורים מדי שנה והכניס סכום נכבד לקופה, הוא היה זכאי לקבל את כל הביגוד בחינם. נתנו לו תלושים לרכישה בחנות של הלבשה חסידית.

בדיוק באותה עת עמד גם חבר טוב שלו להתחתן, והחבר ההוא לא הצליח לאסוף כספים בסכום הנדרש, ולכן לא היה זכאי לאותה הטבה. הוא בא מבית חסר אמצעים, וכשהבן של הראשון ראה שהוא קיבל שני תלושים לרכישת כובע סאמט חסידי, בעלות של בין 1,200 ל-1,400 שקלים, החליט להסתפק בכובע אחד, ואת התלוש השני תרם לחברו הטוב.

אביו שמע על כך, והתמלא כעס. היו לך שני תלושים לכובעים חדשים, והשתמשת רק באחד? מילא! אולי כדאי שתיתן את התלוש השני לאבא שלך או לאחד האחים שלך שיוכלו לקנות כובע חדש? מה עם קצת עזרה להורים שלך שמתקשים מאוד לשלם את הוצאות החתונה?

הוא ניגש לבנו בתלונה, למה ויתרת על הכובע השני בלי לבדוק אם מישהו מהמשפחה שלך זקוק לו?
הבן לא הבין מה הבעיה. "אבל אבא, היה לי ביד תלוש מיותר שהרווחתי אותו בעמל ובזיעה כשכיתתי רגלי לאסוף כסף, עמד לידי חבר ממשפחה ענייה שצריך לקנות כובע, לא חשבתי פעמיים, פשוט נתתי לו. בכלל לא עשיתי חשבונות."

הלה השיח את לבו בפני ידיד טוב, הוא כועס על בנו שלא חשב על הוריו, הוא עוזר לאחרים בזמן שהוריו מתמודדים עם עול כבד של מימון חתונה... אמר לו ידידו, "אני לא מבין אותך! תשמח! הבן שלך יצא בדיוק כמוך, גם אתה כשיש לך חבר במצוקה, אתה לא חושב פעמיים וממהר לעזור לו, גם אם זה על חשבונך. האם כל פעם שצריך לעזור למישהו אתה מתחיל לעשות דירוג מי צריך יותר עזרה ומי קרוב אליך יותר, או שאתה פשוט מזנק לעזור לו? הבן שלך ראה אותך מתנהג כך, והוא זכה להיות גומל חסדים בדיוק כמוך!

נכון, אולי היה ראוי שירגיש קצת יותר את מצוקת הוריו ויעזור להם, אבל אתה הרי לא שידרת לו מצוקה, אתה נותן לו הרגשה שהכל בסדר גמור ושהוא יכול להתכונן לחתונה בלי לדאוג דאגה כספית. לעומת זאת, את אהבת החסד הזאת, אתה כן שידרת לו, לזה בדיוק חינכת אותו, וכשהוא מתנהג כמו שלימדת אותו אתה כועס."???

איך אברהם אבינו חינך את ילדיו לעשות רצון ה'? כשהוא עצמו עשה זאת בשמחה, 'וישכם אברהם', 'וירץ לקראתם', 'ואל הבקר רץ אברהם', 'והוא עומד עליהם', הוא הזדרז בקיום המצוות, ושידר לילדיו שאין דבר מתוק וראוי יותר מלעשות את רצון ה', זה הפשט 'למען אשר יצוה וכו' לשמור דרך ה'", זה החינוך הכי טוב בעולם, דוגמא אישית שנעשית מתוך שמחה מתפרצת.

אם נסתכל סביבנו נראה שהילדים יוצאים לא כמו שההורים שלהם חינכו אותם, אלא כמו שההורים שלהם שידרו להם.

רגילים לומר שהחינוך הטוב ביותר הוא דוגמא אישית, אבל יש בזה קצת יותר עומק. כי דוגמא אישית זה לא רק 'כך אני מתנהג וכך גם הילד שלי יתנהג', אלא בעיקר מה אני משדר לו לגבי ההתנהגות הזאת. אם אברך לומד 12 שעות בכל יום, אבל ניגש ללימוד עם 'פרצוף חמוץ', למה שהילד שלו ירצה להיות שקדן? לעומתו פועל פשוט שעובד 15 שעות ביממה, ובערב מתנפל בשמחה על הגמרא ולומד חצי שעה עד שהוא נאלץ לסגור את הגמרא בלב כבד כי הזמן ללכת לישון - מחנך את הילד שלו ללמוד בכל רגע פנוי, הוא משדר לו שזה הדבר הכי מתוק בעולם.

מעשה בילד שלא התקדם מבחינה רוחנית כלל. בכל הקשור ליהדות היה קר כקרח. לא עניינו אותו לא תפילה, לא שבת, לא ציצית ולא שום דבר. עשה מה שהכריחו אותו כמי שכפאו שד.

יום אחד צעד לצד אביו ברחובה של עיר, והנה הם רואים ערבי עם דוכן אבטיחים למכירה המכריז בקולי קולות: "אבטיח על הסכין, אבטיח למכירה, אדום אדום מתוק מתוק" וכו'... המוכר מתלהב וחוזר ומכריז שוב ושוב, ואכן מידי פעם נגש אי מי לדוכן ורוכש אבטיח או חצי אבטיח.

כאשר שבו הביתה, שומע האיש את בנו מכריז בקולי קולות: "אבטיח על הסכין, אדום אדום, מתוק מתוק"... בתחילה חשב בלבו - אך מקרה הוא, אך הילד מכריז וחוזר ומכריז, יום אחד, ולמחרתו ביום השני וכן ביום השלישי... כך כל השבוע, וגם בשבוע שלאחריו.

חשב האב בלבו: כנראה נשמתו של בני פגומה, הוא גלגול של מוכר אבטיחים...

משפנה להוועץ באחד מגדולי הדור, השיב לו אותו גדול: אם היית מלמד את בנך לקיים מצוות - באותה התלהבות והתלהטות ומרץ ואנרגיה של אותו מוכר אבטיחים, הוא היה מתלהב מתורה ומצוות. הבעיה היא שהוא יושב לידך בתפילה ורואה שאתה חצי רדום, ממלמל בחצי פה ומצפה שהטקס יסתיים, הוא יושב לידך כשאתה לומד ורואה קפאון, לכן בכל הנוגע לתפילה וללימוד גם הוא רדום.

אך אותו מוכר אבטיחים מכריז בקולי קולות ובמרץ מתוגבר ובלהט סוחף, בנך ראה אותו ונדבק מהתלהבותו ונסחף. זה הכל.

אם יראה אותך מתפלל בשפתיים דולקות ולומד בלהט ובקול גילת ורנן, בהשתוקקות וכיסופין להדבק בתורה הקדושה ובנותן התורה, אין ספק שזה ישפיע עליו לא פחות ממוכר האבטיחים...

תחשוב לעצמך: יושבים בשולחן שבת ופלוני סח שהשכן קנה רכב חדש. אתה מיד מתעניין בקולניות: איזה רכב? מאזדה או מיצובישי? יד ראשונה או יד שניה? איזה מודל? איזה צבע? מה טיב המנוע? וכו'. מה?! מאזדה 16 עם חלונות פלטיניום וצמיגי מגנזיום ודלתות הנפתחות אוטומטי... בניך רואים את התלהבותך ונסחפים בעקבותיך.

לעומת זאת, בבית אחר, יושב הילד ואומר לאביו חידוש ששמע מרבו על הגמרא הנלמדת או על פרשת השבוע. האב מתלהב ומפתח את החידוש, מוסיף עליו ומתמתק לשמעו שוב ושוב. בנו מספר שהשכן סיים חצי ש"ס ועשה מסיבה. אתה שומע ומתמלא תשוקה ומכריז: הלואי שגם אני כבר אזכה לסיים חצי ש"ס! לפחות בלימוד בקיאות! הילדים רואים שאתה נמס מקנאה על לימוד, וזה מחלחל לעצמותיהם. שאיפותיהם מנווטות בהתאם...

(הרב אלימלך בידרמן)

לעילוי נשמת הרה"צ יהודה לייב ב"ר מרדכי אברהם צוובנר זצ"ל
נלב"ע ט מר חשון תשנ"ד

אשמח לשמוע רעיונות והצעות ייעול - הכל יתקבל בברכה.

ישראל חיים בלומנטל

לתרומות / הנצחות, או לקבלת העלון באימייל, וכן לתגובות: blu.israel@gmail.com